

Uchwała Nr 85/2009
Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu
z 4 listopada 2009 roku

w sprawie stwierdzenia nieważności uchwały nr XXXI/256/2009 Rady Powiatu w Świdnicy z dnia 30 września 2009 r. w sprawie zaciągnięcia zobowiązania związanego z realizacją zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych-powiatowych i gminnych”

Na podstawie art.18 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 7 października 1992 r. o regionalnych izbach obrachunkowych (t.j. Dz.U. z 2001 r., Nr 55, poz.577 ze zm.) oraz art.79 ust.1 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (t.j. Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz.1592 ze zm.), Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu uchwała, co następuje:

§ 1

Stwierdza się nieważność uchwały nr XXXI/256/2009 Rady Powiatu w Świdnicy z dnia 30 września 2009 r. w sprawie zaciągnięcia zobowiązania związanego z realizacją zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych-powiatowych i gminnych” z powodu istotnego naruszenia art. 170 ust. 1-2 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104) w związku z punktami 5.69, 5.70, 5.83, 5.124, 5.125 załącznika A do Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie (Dz. U. UE L310 z 30 listopada 1996 r.).

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Uzasadnienie

Uchwała nr XXXI/256/2009 Rady Powiatu w Świdnicy z dnia 30 września 2009 r. w sprawie zaciągnięcia zobowiązania związanego z realizacją zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych- powiatowych i gminnych” wpłynęła do Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu, Zespołu Zamiejscowego w Wałbrzychu dnia 12 października 2009 r.

Jako podstawę prawną podjęcia przedmiotowej uchwały wskazano art. 12 pkt. 8 lit. e) ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592 z póź. zm.)

Podejmując uchwałę Rada Powiatu w Świdnicy postanowiła zaciągnąć zobowiązanie związane z realizacją zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych-powiatowych i gminnych” w kwocie 105.000.000zł. Jednocześnie ustaliła zapłatę za realizowane zadanie w systemie wykupu wierzytelności na lata 2010-2026 wraz z odsetkami określonymi na bazie WIBOR plus marża.

W § 2 badanej uchwały Rada wskazała, iż zadanie będzie realizowane na podstawie porozumienia z: powiatem jaworskim, powiatem kamiennogórskim, powiatem średzkim, powiatem wrocławskim, gminą Jaworzyna Śląska, gminą Strzegom, miastem Świdnica, gminą wiejską Świdnica, gminą Świebodzice oraz gminą Żarów.

Jak wynika z uzasadnienia projektu przedmiotowej uchwały powodem skłaniającym projektodawców do wyboru takiej formuły finansowania zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych- powiatowych i gminnych” była chęć uniknięcia ustawowych ograniczeń w zakresie zaciągania długu przez jednostki samorządu terytorialnego: „Realizacja zadania pn. zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych- powiatowych i gminnych” przy pomocy tzw. forfaitingu czyli wykupu wierzytelności nie ma wpływu na limit zadłużenia w rozumieniu ustawy o finansach

publicznych. Zaciągnięcie kredytu w kwocie 105 000 000 zł stanowiłoby naruszenie art. 169 oraz 170 ustawy o finansach publicznych.”

W toku badania nadzorczego wystąpiono o dodatkowe informacje do podmiotu wiodącego w realizacji planowanego zadania -Powiatu Świdnickiego. Jak zauważono w analizie dostarczonej organowi nadzoru przez Skarbnika Powiatu Świdnickiego: „W analizowanym przypadku w wyniku zawarcia umowy forfaitingu pomiędzy bankiem a wykonawcą, wykonawca otrzymuje od banku 100% zapłaty za fakturę przed datą jej wymagalności (.). W wyniku umowy forfaitingu jednostka samorządu terytorialnego stanie się tzw. dłużnikiem forfaitingowym banku”. Przedmiotem postępowania mającego wyłonić wykonawcę prac w ramach zadania „Budowa i modernizacja dróg lokalnych- powiatowych i gminnych” ze strony jednostki samorządu terytorialnego będzie jednoczesne wyłonienie wykonawcy wraz z podmiotem finansującym, a kryterium oceny ofert wartość prac wraz oprocentowaniem długu. Jednocześnie w analizie zauważono, iż: „Zgodnie z wymogami SIWZ oraz umowy o roboty budowlane wykonawca będzie musiał zapewnić, że bank nie zażąda zapłaty faktur w terminie ich wymagalności lecz zmieni termin wymagalności zgodnie z postanowieniami umowy o roboty budowlane. Rozterminowanie będzie dokonane w ramach stosunku zobowiązaniowego: forfajter (bank) - dłużnik forfaitingowy. Umowa o roboty budowlane będzie przewidywać, iż cała wyżej wymieniona procedura musi zostać przeprowadzona przed rozpoczęciem robót budowlanych w przeciwnym przypadku JST może odstąpić od umowy. Należy dodać, iż wykonawca będzie upoważniony do wystawienia faktur dopiero po odebraniu robót przez osoby upoważnione przez JST.”. Jednostka samorządu terytorialnego od początku działa zatem w zamiarze stania się dłużnikiem banku w zakresie wynikającym z umowy zawartej z wykonawcą robót objętych zadaniem „Budowa i modernizacja dróg lokalnych- powiatowych i gminnych”.

Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych „Przez państwowy dług publiczny rozumie się wartość nominalną zadłużenia jednostek sektora finansów publicznych ustaloną po wyeliminowaniu wzajemnych zobowiązań pomiędzy jednostkami tego sektora.”. W podobny sposób kategoria ta została określona w art. 73 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1240) wchodzącym w życie 1 stycznia 2010 r.: „Państwowy dług publiczny oblicza się jako wartość nominalną zobowiązań jednostek sektora finansów po wyeliminowaniu wzajemnych zobowiązań między jednostkami tego sektora.”. Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego stanowi zatem element państwowego długu publicznego.

Zgodnie z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych „Państwowy dług publiczny obejmuje zobowiązania sektora finansów publicznych z następujących tytułów:

- 1) wyemitowanych papierów wartościowych opiewających na wierzytelności pieniężne;
- 2) zaciągniętych kredytów i pożyczek;
- 3) przyjętych depozytów;
- 4) wymagalnych zobowiązań:
 - a) wynikających z odrębnych ustaw oraz prawomocnych orzeczeń sądów lub ostatecznych decyzji administracyjnych,
 - b) uznanych za bezsporne przez właściwą jednostkę sektora finansów publicznych, będącą dłużnikiem.”

Wymienione w art. 11 ust. 1 pkt 1-3 tytuły dłużne są zgodne z regulacjami wspólnotowymi. Katalog tytułów dłużnych został jedynie rozszerzony o kategorię „wymagalnych zobowiązań” z różnych tytułów (pkt 4) ze względu na konieczność dostosowania kasowego ujęcia wydatków w polskiej gospodarce budżetowej do metody memoriałowej przyjętej w rozwiązaniach wspólnotowych.

W identyczny sposób problematyka ta została uregulowana w art. 72 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych wchodzącym w życie 1 stycznia 2010 r.

Kolegium pragnie zwrócić uwagę, iż poziom długu publicznego podlega ograniczeniom ustawowym. W odniesieniu do jednostek samorządu terytorialnego tworzą je przepisy art. 169 -170 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych. Zgodnie z art. 85 pkt 3) ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1241), art. 169-171 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych tracą moc z dniem 31 grudnia 2013 r. Nowy mechanizm ograniczający dopuszczalne rozmiary zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego statuowany art. 267-271 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, zgodnie z art. 121 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. Przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych będzie miał zastosowanie po raz pierwszy do uchwał budżetowych jednostek samorządu terytorialnego na rok 2014.

Celem ograniczenia dopuszczalnych rozmiarów zadłużenia jednostek jest ochrona zdolności wykonywania zadań publicznych przez te jednostki. Utrata wypłacalności przez jednostkę samorządu terytorialnego mogłaby skutkować dezorganizacją systemu świadczenia usług publicznych należnych obywatelom. Jednocześnie mogłaby ona prowadzić do prób przerzucania konsekwencji finansowych decyzji podejmowanych na szczeblu lokalnym na władze państwowe oraz ogół obywateli przyczyniających się do tworzenia dochodów publicznych zasilających budżet państwa, por.: Babczuk A., Miękkie ograniczenia budżetowe jako przesłanka niewypłacalności jednostek samorządu terytorialnego. Cz. I. Zagadnienia teoretyczne, „Finanse Komunalne” nr 3/2008, s. 5-15). Ograniczanie dopuszczalnych rozmiarów ma jednak także swój kontekst europejski.

Wprowadzenie do polskiego porządku prawnego regulacji ograniczających rozmiary dopuszczalnego zadłużenia publicznego umożliwi wywiązywanie się Polski z obowiązków wynikających z art. 104 TWE (art. 126 wersji skonsolidowanej Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej w brzmieniu nadanym Traktatem z Lizbony) oraz Protokołu (nr 20) w sprawie procedury dotyczącej nadmiernego deficytu stanowiącego załącznik do Traktatu, a także Rozporządzenia Rady nr 1466/97/WE z dnia 7 lipca 1997 r. w sprawie wzmocnienia nadzoru pozycji budżetowych oraz nadzoru i koordynacji polityk gospodarczych (Dz.U. L 209 z 2.8.1997) i Rozporządzenia Rady (WE) nr 1467/97 z dnia 7 lipca 1997 r. w sprawie przyspieszenia i wyjaśnienia procedury nadmiernego deficytu (Dz.U. L 209 z 2.8.1997).

Stosowanie norm prawa krajowego powinno zatem uwzględniać wspólnotowy dorobek prawny. Przemawia za tym również brzmienie art. 249 TWE (art. 288 wersji skonsolidowanej Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej w brzmieniu nadanym Traktatem z Lizbony), który stanowi m.in., iż: „Rozporządzenie ma zasięg ogólny. Wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich Państwach Członkowskich.”. Oznacza to, iż żadna dodatkowa implementacja tych przepisów do krajowego porządku prawnego nie jest konieczna. Zgodnie z art. 91 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, a w przypadku kolizji z obowiązującymi w RP ustawami mają przed tymi ustawami pierwszeństwo.

Na to, iż w procesie stosowania prawa krajowego nie można pomijać istniejącego dorobku prawnego wspólnot europejskich wskazuje także orzecznictwo Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Zasada prymatu prawa wspólnotowego została w nim sformułowana już w latach 60-tych ubiegłego wieku w orzeczeniu ETS w sprawie Costa v. ENEL. W kolejnych wyrokach ETS precyzował istotę i prawne następstwa zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego. Początkowo dotyczyła ona prawa pierwotnego wspólnot. Zakres jej stosowania ulegał jednak

stopniowemu rozszerzaniu. W orzeczeniu Variola ETS rozciągnął pierwszeństwo na rozporządzenia oraz pozostałe wiążące akty prawa wtórnego. Znalazło to ostateczne rozwinięcie w wyroku Solange I z 1970 r. w którym ETS potwierdził prymat prawa wspólnotowego wobec każdej normy prawa krajowego. Jak już wspomniano zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego została potwierdzona w art. 249 TWE. Warto także zauważyć, iż ETS odnosi stosowanie zasady prymatu prawa wspólnotowego również do orzecznictwa administracyjnego, co zostało wskazane w orzeczeniu Factortame I (szerzej patrz: Kalisz A., Wykładnia i stosowanie prawa wspólnotowego, Wolters Kluwer, Warszawa 2007, s. 106).

Należy także zauważyć, iż: (...) od organów stosujących prawo w państwach Unii Europejskiej oczekuje się interpretacji prawa wewnętrznego zgodnej z prawem europejskim (...). To powoduje, że nawet normy wspólnotowe, które same w sobie nie nadają się do bezpośredniego stosowania są punktem odniesienia, obowiązkowym kryterium do osiągnięcia zgodnej interpretacji. (ETS, Van Colson and Kamann, 14/83, 10.4.1984, Zb. Orz. 1891), a ponadto uznaje się powinność wykorzystania prawa europejskiego jako wzorca przy interpretacji prawa wewnętrznego (ETS Marleasing, C-106/89, 13.11.1991, Zb. Orz. s. I-4135).

Stanowisko takie zajęło również Ministerstwo Finansów (pismo Ministerstwa Finansów z 11 kwietnia 2005 r. znak NZ/W1-204/1512/2005). Jednocześnie, na prośbę Ministra Finansów, regionalne izby obrachunkowe zostały zobowiązane przez MSWiA do zwracania szczególnej uwagi na prawidłowość klasyfikacji przez jednostki samorządu terytorialnego zobowiązań wynikających z przesunięcia w czasie terminu płatności za usługi, roboty lub dostawy. Minister Finansów podkreślił, iż zobowiązania finansowe wynikające z przesunięcia terminu płatności w czasie za usługi, roboty lub dostawy wykazują w pewnych sytuacjach cechy analogiczne jak pożyczki i powinny być klasyfikowane jako pożyczki i w konsekwencji zaliczane do długu. Ocena w zakresie zaliczania zobowiązań o odroczonym terminie płatności do długu powinna być dokonana przez właściwe regionalne izby obrachunkowe w oparciu o konkretny stan faktyczny (pismo MSWiA z 4 sierpnia 2008 r. znak DAP/736-187/08/DZ). Nie ma przy tym znaczenia, że zobowiązania z tytułu wykupu wierzytelności spłacane są w formie wydatków, a nie rozchodów (patrz art. 6 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104).

Zakres przedmiotowy pojęć użytych przez ustawodawcę w art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych, a od 1 stycznia 2010 r. art. 72 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, powinien zatem być ustalany z uwzględnieniem Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie (Dz. U. UE L310 z 30 listopada 1996 r.).

W świetle przepisów punktu 5.69 załącznika A (Europejski System Rachunków ESA 1995) do Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie (Dz. U. UE L310 z 30 listopada 1996 r.) (w skrócie ESA 95): „Kategoria pożyczek (F.4) obejmuje wszystkie transakcje w pożyczkach (AF.4), to jest aktywach finansowych tworzonych w momencie, gdy wierzyciele pożyczają fundusze dłużnikom bezpośrednio lub przez brokerów, które są udokumentowane poprzez niezbywalne dokumenty albo w ogóle nie są udokumentowane w dokumentach.” Jednocześnie w punkcie 5.70 niniejszego dokumentu wskazano, iż: „Pożyczki posiadają następujące ogólne cechy charakterystyczne:

- a) warunki pożyczki są albo ustalone przez spółkę finansową udzielającą pożyczkę, albo negocjowane przez pożyczkodawcę i pożyczkobiorcę;
- b) inicjatywa pożyczki leży na ogół po stronie pożyczkobiorcy;
- c) pożyczka stanowi bezwarunkowy dług wobec wierzyciela, który musi być spłacony w ustalonym terminie spłaty i który jest oprocentowany.”.

W świetle przepisów punktu 5.83 oraz 5.125 załącznika A (Europejski System Rachunków ESA 1995) do Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca

1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie (Dz. U. UE L310 z 30 listopada 1996 r.) nie są zaliczane do pożyczek „kredyty kupieckie uznane przez przedsiębiorstwa handlujące długami (factoringowe), z wyjątkiem uznanych za pożyczki” (punkt 5.125 lit. e). Zatem o tym czy konstrukcje prawne przewidujące odroczenie terminu płatności są kredytami kupieckimi, faktoringiem (a także forfaitingiem), czy też pożyczką nie decyduje nazwa, lecz ich treść. Reasumując, o tym czy zaciągnięte zobowiązania są „pożyczką” (w rozumieniu Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie) decydują względy ekonomiczne. Stanowisko takie podzielił Wojewódzki Sąd Administracyjny we Wrocławiu w wyroku z dnia 8 lipca 2009 r. (sygn. akt III SA/Wr 108/09).

Przyjęcie odmiennej interpretacji przepisów art. 11 ust. 1 ustawy dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych, ograniczające zakres przedmiotowy pojęć użytych w nim przez ustawodawcę do zakresu wynikającego wyłącznie z aktów prawa krajowego prowadziłoby do wykładni stojącej w sprzeczności z zasadą domniemania racjonalności ustawodawcy. Należałoby bowiem przyjąć, iż ustawodawca tworzy ograniczenia rozmiarów dopuszczalnego długu publicznego, a także regulacje ostrożnościowe mające przeciwdziałać przekroczeniu poziomu długu publicznego uznanego za bezpieczny oraz dopuszczalny w świetle zobowiązań Polski wobec Wspólnoty, a jednocześnie umożliwia niekontrolowane narastanie zadłużenia z tytułu umów nienazwanych na gruncie prawa polskiego np. forfaitingu, zobowiązania z tytułu których nie byłyby uwzględniane przy obliczaniu wielkości długu publicznego będącego przedmiotem ustawowych ograniczeń.

Na niebezpieczeństwa związane z zawieraniem przez jednostki samorządu terytorialnego umów przewidujących odroczenie płatności za usługi, roboty lub dostawy (kredyt kupiecki, forfaiting) zwraca też uwagę doktryna (patrz na przykład Dudek L., Finansowanie wydatków jednostki samorządu terytorialnego kredytem kupieckim oraz poprzez wykup wierzytelności, „Biuletyn Informacyjny RIO w Bydgoszczy” 2-3/2009, s. 5-8; Huczek S., Odraczenie spłaty zobowiązań przez jednostki samorządu terytorialnego, „Finanse Komunalne” Nr 3/2006, ss. 28-35).

W przypadku badanym w postępowaniu nadzorczym, realizacja programu „Budowa i modernizacja dróg lokalnych- powiatowych i gminnych” ma być finansowana poprzez wykup wierzytelności. Skorzystano z instytucji forfaitingu, który jest umową nienazwaną na gruncie prawa polskiego jednak swoimi cechami zbliża się w tym przypadku do pożyczki. Biorąc powyższe pod uwagę zobowiązania jednostki samorządu terytorialnego z tytułu wykupu wierzytelności powinny być zaliczane do kategorii „pożyczek” w rozumieniu Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2223/96 z dnia 25 czerwca 1996 r. w sprawie europejskiego systemu rachunków narodowych i regionalnych we Wspólnocie i zaliczane do długu tej jednostki.

W toku badania nadzorczego, na podstawie analizy prognozy kwoty długu gminy Jaworzyna Śląska, Kolegium ustaliło, iż zaciągnięcie zobowiązania będącego przedmiotem badanej uchwały spowoduje przekroczenie dopuszczalnego limitu zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego określonego w art. 170 ust. 1-2 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych oraz limitu relacji obsługi długu do dochodów jednostki samorządu terytorialnego określonego w art. 169 ust. 1 tejże ustawy.

Na koniec poszczególnych lat relacja długu do dochodów powiatu wyniesie odpowiednio:

2009 151,48%

2010 150,59%

2011 150,59%

2012 150,01%

2013 148,19%.

Na koniec poszczególnych lat relacja obsługi długu do dochodów powiatu wyniesie odpowiednio:

2009 21,32%
2010 18,32%
2011 17,64%
2012 17,57%
2013 17,90%.

Biorąc powyższe pod uwagę Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu postanowiło, jak w sentencji.

Na niniejszą uchwałę Radzie Powiatu w Świdnicy przysługuje skarga, którą wnosi się do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu, ul. Świętego Mikołaja 78/79, za pośrednictwem Kolegium Regionalnej Izby Obrachunkowej we Wrocławiu w terminie 30 dni od dnia jej doręczenia.

Przewodniczący Kolegium
Regionalnej Izby Obrachunkowej
we Wrocławiu

/-/ dr Bogdan Cybulski